



Projektet Eftermiddagsbold – Åbne fodboldbaner i dagtimerne var et gratis tilbud til voksne kvinder og mænd, som havde svært ved at komme i gang med at dyrke motion. Ballerup Kommune var samarbejdspartner da projektet blev gennemført i 2009 med støtte fra TrygFonden. Projektet, som var iværksat af Institut for Idræt, KU, havde til formål at afdække de sundhedsfremmende gevinster af to-tre ugentlige træninger med motionsfodbold organiseret i fleksible, uformelle rammer (fotograf: Birgitte Krstrup).

Idræt og velfærdspolitik

En teoretisk diskussion af autonomibegrebet

BAGGRUND: DANSK IDRÆTSPOLITIK

I den liberale danske regerings folkesundhedsprogram *Sund hele livet* (2002-10) præciseres et ønske om partnerskab og samarbejde mellem det offentlige og den frivillige civile sektor. Regeringen lægger op til, at sundhedspolitiske temaer som motion, alkohol, kost, rygning og også vold i gaderne er en samfundsmæssig udfordring, som fællesskaberne i de 'non-governmentale' idrætsorganisationer og idrætsforeninger i det civile samfund må tage et medansvar for. Den danske regerings folkesundhedsprogram efterlyser organisationernes medansvar for det samfundsmæssige liv, især set i forhold til såkaldte 'svage og udsatte' borgere, der åbenlyst ikke er inkluderet i allerede etablerede kollektiver. Regeringen lægger hermed op til, at velfærdsarbejdet skal reorganiseres, og at organisationerne skal tage del i denne opgave. Idrætsorganisationer og de lokale danske frivillige idrætsforeninger skal, ved at skabe alsidige og mangfoldige tilbud, motivere borgerne yderligere til motion og fysisk aktivitet, end de i forvejen gør. Idrættens foreninger skal aktivt indfange og inkludere folk, der ikke har tradition for at være fysisk aktive, og dermed styrkes samtidig sammenhængskraften i samfundet. Af særlige målgrupper nævnes den ældre del af befolkningen, handicappede, befolkningsgrupper med anden etnisk herkomst eller overvægtige. Regeringsideologien er, at staten ikke alene kan løse velfærdssamfundets problemområder i en tid, hvor velfærdsstatens krise problematiseres (Petersen og Petersen, 2004). Regeringen ønsker, at civilsamfundet og markedet som samfundsmæssige ordener (Pestoff, 2005) inddrages for at skabe et nyt og moderne velfærdssamfund, hvor borgerne er aktive og ses som medskabere, og hvor borgerne ikke bare forventer, at staten løser alle opgaver og konflikter. Den

iboende ideologi italesættes politisk i medier som en reaktion mod den (skandinaviske) socialdemokratiske velfærdsstat, hvor initiativet og ansvaret for sundhed og sygdom er placeret i de velfærdsstatslige institutioner, og hvor den grundlæggende idé er at omfordele goderne (Andersen og Larsen, 2004) og at udjævne social ulighed. I stedet ønsker den liberale regering en arbejdsdeling, der har sine rødder i den liberale idé, der bygger på tanken om den frie borger, der tager selvansvar (Rose, 1989, Dean, 1999, 2003).

Regeringen skitserer i forhold til partnerskaberne med civilsamfundets organisationer samarbejdets mulige temaområder, men definerer eller problematiserer ikke yderligere, hvad der menes med 'partnerskab' mellem det offentlige og de frivillige organisationer¹. Regeringen fastholder, at sundheds- og sygdomstemaer som fedme og manglende fysisk aktivitet er et bredere samfundsmæssigt problem, der vedrører hele populationen, og som de frivillige organisationer derfor må tage medansvar for (2002, s. 7). Regeringen opfordrer til, at der etableres flere og nye partnerskaber på forebyggelsesområdet. En sådan statslig styringsstrategi involverer såvel idrætsinstruktøren i den frivillige organisation som den sundhedsprofessionelle aktør.²

FORMÅL OG PROBLEMOMRÅDE

De nedskrevne regeringspolitiske forventninger til samarbejdet med idrætsorganisationerne fortolkes af idrætsforskere (Ibsen og Eichberg, 2006, Mortensen, 2006, s. 148, Persson, 2008) som statens overgreb på organisationernes autonomi (Munk og Lind, 2004).³ Organisationerne selv fremhæver også deres autonome liv.

Hensigten med denne artikel er derfor at analysere forholdet mellem stat og idræt rent teoretisk for dermed at få *kastet lys på autonomibegre-*

bet. Artiklen udfolder ikke en substantiel genealogisk analyse, men ønsker derimod at påbegynde en teoretisk diskussion af autonomibegrebet. Set ud fra et sociologisk perspektiv, med udgangspunkt i Norbert Elias' figurations-teoretiske sportsforståelse og begreb om 'gensidig afhængighed' og med inddragelse af Foucault og hans tænkning vedrørende styring i den moderne velfærdsstat (1991), vil vi problematisere og diskutere tanken om, at idrætten *mister* autonomi ved at indgå i partnerskabelse med staten. Vores hovedargumentation vil tage udgangspunkt i primært to aspekter, som er: 1) Idrættens historiske oprindelse i Danmark og 2) De samfundsmæssige forandringsprocesser.

Artiklen bidrager til analysen af idrætspolitik i Danmark ved at uddybe tænkningen med sociologisk teori om forholdet mellem idræt/civilsamfund/stat og ved at problematisere autonomibegrebet. Vi følger således Elias' råd om, at sociologens opgave er at være mytenedbrydende – »a destroyer of myths« (Elias, 1970, s. 50). Vores tese er, at det at anskue idræt i Danmark som værende autonom har fået mytelignende karakter, og at vi ved at kaste et nyt teoretisk perspektiv (figurationsteoretisk) på autonomibegrebet hermed kan fortolke idrættens oprindelse og relationen mellem idrætten og staten.

Artiklen inddrager nogle konkrete empiriske cases, som underbygger vores tese, og på den vis vil artiklen rent metodisk være historisk tilbagevendende og komparativ i sin form (Vallgård, 2007), hvilket både Elias og Foucault fastholder som en metodisk nødvendighed.⁴

Strukturreformen i Danmark i 2007 har medført en omorganisering af arbejdsopgaverne mellem kommune, region og stat. Konkret har strukturreformen og den nye sundhedslov medført, at 'sundhedsfremme og forebyggelse' i dag ligger placeret i de lokale kommunale forvalt-



AF
LONE FRIIS
THING OG
LAILA OTTESEN

ninger. Forvaltningen af sundhedsfremme og forebyggelse er derfor decentraliseret fra før at have været et amtsligt ansvarsområde. Den decentraliserede forvaltningsstrategi har medført, at kommunerne selv skal prioritere deres sundhedsopgaver, og at kommunerne selv skal finansiere dem. Man forestiller sig derfor, at den frivillige idrætsforening i et lokalområde kan få stor medindflydelse på sundhedspolitikken, fordi der etableres nære relationer mellem beslutningstagerne i de politiske kommunale led og den sociale praksis idrætsforeningen (Ibsen, 2006). Ibsen siger således (2006, s. 38): »Flere forhold peger på, at kommunalreformen vil fremme den proaktive idrætspolitik, hvor kommunen spiller en mere selvstændig rolle«. Det forudses ligeledes, at idrætten vil være i centrum for sundhedsfremme og forebyggelse, fordi den netop er frivilligt organiseret og dermed billig og lettilgængelig arbejdskraft. Samtidig er idrætsforeningerne bæredygtige rent kulturelt og socialt, da foreningslivet almindeligvis anskues som fællesskabsdannende med mobiliserende demokratiske kompetencer (Vestergård Madsen, 2003). Og ikke mindst fordi nyere sundhedsvidenskabelig evident viden pointerer den fysiske aktivitets betydning for lang levetid og lav sygdomsforekomst (Klarlund Petersen, 2010). Denne vilje til at inddrage idrætten i de velfærdspolitiske spørgsmål, udlægges af flere

idrætsforskere som en stærkere statslig styring og en nyttemaksimeringsintention på idrættens vegne. Men spørgsmålet er, om der sker en decideret *forstærkning* af den statslige styring på idrætsområdet (Munk og Lind, 2004, s. 101) via partnerskabsdannelsen, når regeringen dikterer et folkesundhedsprogram? Retorisk og drillende vil vi vende problematikken på hovedet ved at spørge: *Har idræt, her defineret som den frivillige organisering af den danske idrætskultur – både sport, motion og gymnastik – nogensinde været autonom?*

ROMANTISERINGEN AF DANSK IDRÆTSPOLITIK – FRA DEN UBERØRTE OG USKYLDIGE IDRÆT TIL DEN POLITISERENDE OG INVOLVEREDE?

I en dansk publikation fra to af Danmarks førende idrætsforskere, Ibsen og Eichberg (2006), der vedrører dansk idrætspolitik, beskrives idrætspolitikken i krydsfeltet mellem frivillighed og statslig styring. Forfatterne giver udtryk for, at regeringen ved sit folkesundhedsinitiativ og med strukturreformen *indskrænker* idrætsorganisationers autonomi. Titlen *Mellem frivillighed og statslig styring* (Ibsen og Eichberg, 2006) signalerer, at udviklingen i dansk idrætspolitik har bevæget sig i en lige linje og næsten evolutionært *fra* en historisk datid, hvor idrætten var fri og uinvolveret i statslig politik, *til* en tilstand i nutiden, hvor idrætten inddrages og pålægges statslige politiske krav. Der skitseres en ændring i politikudfoldelsen fra lille offentlig engagement til voksende offentlig involvering.

Ibsen og Eichberg (2006) beskriver idrætspolitikken i tre historiske perioder:

1. 1849-1945
2. 1945-1970
3. 1970- og op til i dag

I periode 1 skildrer forfatterne, hvordan der sker en etablering af både skyttebevægelsen,

gymnastikbevægelsen og sportsbevægelsen. I Danmark knyttes skyttebevægelsen som associeret medlem til gymnastikbevægelsen til en organisation (det nuværende DGI), og sporten, der defineres som konkurrenceidræt, organiseres i en anden organisation (det nuværende DIF). I starten af denne periode er det kun skyttebevægelsen, der tildeles økonomisk støtte af staten, senere inkluderes gymnastikken, mens sporten først i slutningen af perioden findes støtteværdig. Der er tale om relativt beskedne økonomiske midler sammenlignet med de senere perioder (Ibsen og Eichberg, 2006).

I periode 2 beskriver forfatterne, hvordan der sker en stabilisering af idrættens organisationer, og med Tipsloven af 1948, der indføres for at finansiere de to hovedorganisationer, vokser statsstøtten stærkt. Fordelingen af tipsmidlerne er bestemt af loven og er dermed ikke til årlige forhandlinger. Med Fritidsloven fra 1968 etableres en støtteordning til de lokale idrætsforeninger således, at kommunerne kan stille faciliteter til rådighed og give medlemstøtte (Ibsen og Eichberg, 2006).

I periode 3 lægger forfatterne vægten på at vise, hvordan der sker en konsolidering af organisationernes økonomiske formåen via stigende bidrag fra Tips- og Lottoloven samt af den kommunale støtte via Folkeoplysningsloven, der i 1990 erstatter Fritidsloven (Ibsen og Eichberg, 2006).

Hovedargumentet for Ibsen og Eichbergs analyse ligger på det økonomiske aspekt, da forfatterne indgående beskriver under hvilke former, dansk idræt har været statslig/kommunalt finansieret, og hvordan den økonomiske støtte har været fulgt op af styring via lovændringer. Men styringsbegrebet defineres ikke i teksten. Hvad er det for en teori om styring, som forfatterne arbejder ud fra? Hvordan defineres styring?

Forfatterne forholder sig ganske vagt til det faktum, at politikudfoldelse og styring kan handle om andet end økonomiske tilskud og lovgivning. Forfatterne definerer heller ikke forholdet mellem idræt og stat/samfund – andet end det, der implicit kan fortolkes ud af teksten. Ved forholdets manglende teoretiske definition må man antage, at forholdet ses som en modstilling, der knytter an til forestillingen om aktør/struktormodsætningen. Det skal dog siges, at forfatterne problematiserer ‘common sense’-forståelsen af idræt som et upolitisk felt ved at skrive, at staten har brugt sin magt og indflydelse til f.eks. at prioritere gymnastik og skydning frem for sport og ved at fremme visse organisationsformer frem for andre (Ibsen og Eichberg, 2006, s. 4) gennem tiden. Men gennemgående betoner teksten mere de formelle rammer for idrætspolitik end magtens udfoldelse og proces.⁵

SET FRA ET STYRINGSPERSPEKTIV

Kommentar I:

Hvordan defineres styring? – handler styring og politikudfoldelse ikke også om mentalitet og disciplinering af kroppe?

I en præsentation af governmentalityperspektivet af Villadsen (2003, s. 251) beskrives udgangspunktet som et opgør med statsteoriens magtbe- greb. Perspektivet forsøger at tænke ud over modstillingen mellem stat og civilsamfund med de der afledte spørgsmål om, hvordan vi sætter grænser for statens magtudfoldelse (Villadsen, 2003, s. 253). Analytisk set har staten i denne anskuelsermåde været tildelt en overdreven betydning. Så i stedet for at spørge, hvordan staten styrer institutioner eller koloniserer det civile samfund, ønsker Foucault at analysere, hvordan ‘styring af styring’ foregår i den sociale praksis (Foucault, 1991). Kendetegnende er det for re-

geringsmentalitetstænkningen, at der i 1700- og 1800-tallet udvikledes nye styreformere, som søgte at styre ‘frie individers’ handlinger på basis af detaljerede vidensområder. Governmentalitylitteraturen pointerer, at der er forbindelseslinjer mellem statslig styring, politik og myndighedsudøvelse på den ene side og skabelse af identitet eller subjektivitet på den anden side (Villadsen, 2003).

Kommentar II:

Er det ikke problematisk at sammenligne historiske perioder og drage konklusioner, der vedrører ‘mere’ eller ‘mindre’ involvering fra statens side? – handler det ikke i stedet om at fokusere på forskellige styreformere, strategier og teknikker?

Når Ibsen og Eichberg sammenligner fortiden med nutiden og konkluderer, at staten i dag i høj grad involverer sig i idrætspolitikken, reflekterer de ikke over, hvordan man metodisk sammenligner over tid. Stat og demokrati er jo ikke det samme i 1861 og i 2008. En historisk analyse må forholde sig til forandringsprocesser og medinddrage de kontekstuelle forhold.

I 1849 fik det danske kongerige en forfatning, der efter datidens målestok var den mest demokratiske i Europa. Frie og uafhængige selvfor- sørgende mænd kunne vælge repræsentanter til Rigsdagens to kamre, Landstinget og Folketinget. Valgretten inkluderede 73 % af den mandlige befolkning over 30 år. Men magtforholdet mellem folketing og landsting var uafklaret, man var endnu ikke nået frem til klare regler for, hvilke beslutninger der krævede lovgivning, og hvad regeringen selv kunne beslutte. Parla- mentarismen, der først blev indført i 1901, fastlagde, at regeringen skulle udgå fra et *flertal* i Folketinget. At sammenligne nutidens rege-

ringsform med datidens fra 1861 (fra før parlamentarismens indførsel) er derfor ikke så enkelt endda. Kampene mellem Venstre (som i datiden især repræsenterede de selvstændige bønder og husmænd) og Højre (som var forløberen for Det Konservative Folkeparti), der især repræsenterede de større jordbesiddere, var en del af magtbalancen før 1901. Venstre mente, at parlamentarismen skulle indføres sådan, at ingen regering kunne sidde med et flertal i Folketinget imod sig. Systemkampen, der handlede om, hvorvidt udpegningen af en regering skulle bygge på flertallet i Folketinget eller ej, var hovedkonflikten i dansk politik fra 1870'erne til 1901. Skyttebevægelsens etablering i 1861 og bøndernes kropskulturelle organisering kan derfor ikke anskues som værende apolitisk. Kropskulturens fremvækst og organiseringen i de 'frivillige' foreninger hang snævert sammen med statsdannelseprocessen og de gryende demokratiudviklinger og kampe om samme i det danske samfund.

SKER DER EN INDSKRÆNKNING AF IDRÆTTENS AUTONOMI?

Ibsen og Eichberg skriver:

»Organisationer med klare nationalistiske mål formåede imidlertid at få støtte, og det gjaldt bl.a. De danske skytteforeninger, som der blev dannet i 1861«. (2006, s. 6)

Forfatterne pointerer, at der fra 1800-tallet til 1900-tallet er en meget lille politisk indblanding (2006, s. 6). Lad os igen dvæle lidt ved årtallet 1861. Den danske breddeidræt, gymnastikkens oprindelse, hænger som nævnt snævert sammen med nationalstatens etablering. Gymnastikbevægelsen er i Danmark tæt knyttet til oplysningsfilosofiske idealer på et værdimæssigt plan. Filosofen Grundtvig inspi-

rede til etablering af de danske folkehøjskoler, hvor gymnastik blev den kropskulturelle bevægelsesform, som skulle revolutionere bondestanden (Korsgaard, 1982, 2001, Gleerup og Madsen, 2004, s. 120). Skyttebevægelserne og gymnastikforeningerne kan anskues som en statslig strategi og en del af en fælles demokratisk mobilisering af kræfterne både internt i forhold til systemkampen og eksternt mod det tyske rige i syd. Krops- og foreningskulturens folkelige fundament i nationen kan altså både anskues som en værdimæssig prioritering og en økonomisk støttet aktivitet. Kaspersen og Ottesen (2001, s. 105) pointerer i artiklen »Associationalism for 150 Years and Still Alive and Kicking: Some Reflections on Danish Civil Society«, at civilsamfundet slet ikke kan tænkes *løsrevet* fra staten – som man ofte gør det. Stat, marked og civilsamfund hænger sammen, netop fordi velfærdsstaten skabte rammerne og de retslige principper for det civile arbejde og for det frie markeds udfoldelse. Civilsamfundet er derfor ikke 'autonomt' i sin *sociale* natur. Staten har haft en dobbelt demokratisk strategi: Borgerne har ikke kun skullet lade sig repræsentere af politiske valgte repræsentanter, men har parallelt hermed – baseret på Grundlovens (af 1849) paragrafer om forenings- og forsamlingsfrihed – fået statens anerkendelse for selv at organisere sig (Kaspersen og Ottesen, 2001). Ligesom de offentlige midler (den økonomiske støtte) netop også er til delt for at udvikle civilsamfundet til et mere effektivt middel for staten (Højrup, 2002). Og organisationerne har selv ønsket anerkendelsen og selv søgt de økonomiske midler for at kunne styrke og opbygge de valgte fællesskaber.

I 2008 udkom en svensk udredning: »Föreningsfostran och tävlingsfostran – en utvärdering af statens stöd til idrotten« (SOU: Peterson et al., 2008, s. 108). Her defineres autonomi på

følgende vis: »...organiserade kollektivs förmåga att självständig kontrollera det egna agerandet«.

Forfatterens udgangspunkt er relationen mellem idrætsbevægelsen og staten. Som deres danske fæller ser de også autonomi som et karakteristika for idrætsbevægelsen, men samtidig ser de også relationen som en balanceakt mellem to aktører. Blandt andet fremfører de, at idrætten aldrig har søgt en position isoleret fra det omgivende samfund, tværtimod har idrætten altid søgt at øge sin handlekraft gennem eksterne bidrag i forskellige former (Peterson et al., 2008, s. 112-113).

Kommentar III:

Hvordan defineres autonomi? – handler autonomi ikke om relationer og forskellige typer styringsstrategier?

Men hvad er idrættens autonomi egentlig for noget? 'Autonomi' har flere betydninger, både selvstyre og selvbestemmelsesret (*Politikens Nudansk Ordbog*), i *Samfundslæx* angives som eksempel det kommunale selvstyre som udtryk for autonomi i forhold til statsmagten. I *Politikens filosofileksikon* angives som generel betydning, at et område eller en aktivitet kan (skal) betragtes i sig selv, som selvgyldig(t) eller selvstændig(t) (f.eks. kunst). Denne betydning indikerer imidlertid, at autonomien og selvstyret er givet af og/eller anerkendt af en instans, som i realiteten vil sige staten. De frivillige foreninger og organisationer er tildelt autonomi som en organisatorisk rettighed. Men denne principielle forståelse er hos Ibsen m.fl. blevet tillagt en frihedsforståelse, der betyder, at relationen mellem staten og de frivillige foreninger og organisationer tolkes som en overgrebsfortælling. Når autonomi italesættes som en overgrebsfortælling, er der tale om en forforståelseshorisont,

forstået på den måde, at autonomi beskrives som en selvklar og uargumenteret størrelse hos Ibsen og Eichberg. Som om idrættens og dens praksis' udfoldelse i det frivillige civile liv foregår *løst* fra en bredere samfundsmæssig organisering. Hvis vi med Norbert Elias tænker samfundskonstellationen i et figurationsteoretisk og dermed relationelt perspektiv (Dunning og Rojek, 1992), ser vi en anden verden, eller rettere får vi en anden udlægning af teksten.

Set ud fra et figurationsteoretisk perspektiv henviser autonomibegrebet til en handlingsorienteret sociologi, der associerer til liberale-individualistiske idealer om autonomi og frihed (Van Krieken, 1998), hvor den sociale orden skabes af autonome individer, der er frigjort fra ydre tvang. Terminologisk set refereres organisationer som aktører, når de tilskrives autonome handlingsmuligheder (Persson, 2008) og holdes moralsk ansvarlige for disse handlemuligheder. I den liberalistiske tankegang skal staten i mindst muligt omfang begrænse den individuelle frihed, og i liberalismens politiske ideologi ses mennesker som lige borgere med ukrænkelige rettigheder, der skal udvise tolerance over for andre, der ikke lever, som man selv gør. Den engelske filosof John Lockes (1632-1704) tanker var progressive i samtiden, idet liberalismen for ham og i hans tid var et opgør mod enevælden og adelens standsprivilegier. Den socialliberalistiske videreførelse, som vinder frem i England i anden halvdel af 1800-tallet (John Stuart Mill 1803-1873), udfordrer forestillingen om, at et selvregulerende marked af sig selv kan skabe vækst, velstand og social harmoni (Fink, 1995). Socialliberalismen åbner for, at staten bør intervenere og omfordele nogle af samfundets goder. Den danske velfærdsstat karakteriseres som værende en universalistisk model, også kaldet den socialdemokratiske skandinaviske model, hvor

formålet netop er at omfordele ressourcerne mellem dårligt- og bedrestillede for derved at sikre økonomisk og social lighed. Danmark kan karakteriseres som mere socialliberal og mere decentralistisk end de øvrige nordiske lande (Kaspersen og Ottesen, 2001).

At referere til autonome idrætsorganisationer kan derfor anskues som et liberalt foretagende, der er fortaler for en styreform, som i sin grundform ønsker at minimere staten og dens indflydelse. Nyliberale meningsdannere har netop fremført, at velfærdsstaten bygger på forældede kollektivistiske værdier, der begrænser den personlige frihed (Jørgensen, 2008, s. 95). Set ud fra Foucault undersøges liberalismens praktiske og tekniske udmøntning. Liberalismen anskues som en uhyre fertil strategi, der ikke drejer sig om at styre mindre, men snarere om hvordan der styres og af hvem (Villadsen, 2003, s. 252). Liberalismens princip om at sikre individets frihed og autonomi synes således at kræve anvendelsen af diverse former for disciplinering, træning, uddannelse etc. (Villadsen, 2003, s. 252). Disciplineringen og træningen foregår også i fællesskaber som foreninger og organisationer, herom siger Nikolas Rose (2003, s. 195):

»Ved at agere på disse associationsformer, netværk og kulturer af tilhørsforhold og identitet, ved at bygge netværk, ved at styrke tillidsrelationer, og ved at udvikle gensidighed og samarbejde, kan borgerne nu 'regeres gennem fællesskabet'«.

Elias' figurationsbegreb forsøger også at omgå antagonistisk tænkning i sin forståelse af samfundsmæssige magtforhold. Han skriver:

»At the core of changing figurations – indeed the very hub of the figuration process

– is a fluctuating, tensile equilibrium, a balance of power moving to and fro, inclining first to one side and then to the other. This kind of fluctuating balance of power is a structural characteristic of the flow of every figuration«.

(Elias, 1970, s. 130-131)

Idræt og idrættens organisationer kan ses som del af en samfundsmæssig *figuration*, hvor kæder af gensidig afhængighed skabes og genskabes over tid. Set i et sådant perspektiv er dansk idrætsliv opstået og skabt i en nationalstatslig kontekst og indgår dermed i et afhængigheds-spil med selvsamme stat. Idræt i det civile samfund kan ikke tænkes *løsrevet* fra staten, men indgår i en samfundsmæssig konstellation *med* staten og de samfundsmæssige forandringsprocesser (Kaspersen og Ottesen, 2001) med dertil hørende magt- og modmagtspositioneringer⁶. Fællesskaberne i de frivillige idrætsforeninger og idrætsorganisationer har med andre ord også været en måde for staten at regere på. Man kunne vel sige, at uden det økonomiske og lovgivningsmæssige element, havde idrætsorganisationerne i dag ikke været, hvad de er. Men lovgivning og økonomi er jo som nævnt tidligere ikke de eneste styringsteknologier. Sport anskues hos Elias som del af en civiliseringsproces og har på denne måde med en forandring af adfærdskoderne at gøre. Sport foreskriver kropsregimer, som på symbolsk vis udspilles i 'spillet om spillet' i sport. Når folkesundhedstemaer aktualiseres i nationalstaten i form af civiliseringsbudskaber for vores forhold til krop og emotioner, er det ikke helt nyt. Folkesundhedspolitikken anno 2008 genspejler de moderne biopolitiske sikkerhedsdispositiver (Kristensen, 2003, s. 92). Sport, idræt og gymnastik har siden oprindelsen været forbundet med nationens eksistens og sundhedstilstand (Jørgensen, 1997, s.

85), både i forhold til nationaloprustning mod Tyskland i syd og set i forhold til industrikulturens såkaldte degenerative udviklingspotentialer samt i forhold til kroppens dannelsespotentialer (folkeoplysning). I den Eliasianske tænkning (og hos Foucault) er statsdannelsesprocesser og civilisering af krop og adfærd nemlig to sider af samme sag. En beskrivelse af forandringspotentialerne og deres virkning er, hvad vi har brug for. Hvorved er styringen ny? – hvilke kvalitative ændringer ses i det senmoderne liv, hvor sundhed nu er blevet en nationalstrategisk konkurrenceparameter (Jørgensen, 2008)?

IDRÆT ER (ALTID) POLITIK

Der er ikke tale om autonomi eller ikke-autonomi, der er ikke tale om styring kontra ikke-styring. Manglende sociologiske definitioner åbner for en overtagelse af organisationernes egen logik og italesættelse og rummer dermed en 'value-bias' (Dunning og Rojek, 1992, s. 244) forståelse.

Set i et styringsperspektiv har idræt aldrig været en autonom enhed. Idræt og organiseringen deraf er gensidigt afhængig af den samfundsmæssige kontekst. Når samfundet forandres, forandres idrætten. Idrætten afspejler ikke kun samfundet, men forandrer også samfundet. Sport er indbegrebet af modernitet (Guttman, 1978) og snævert knyttet til nationalstaters udviklingsprocesser. At italesætte statslig politikudfoldelse i forhold til organisationerne som overgreb og som en trussel er ikke analytisk frugtbart. Sport har altid været del af det politiske felt i nationer, – selve det at italesætte sport som ikke-politik er politiserende. Et processociologisk perspektiv og governmentalityperspektivet, med et engageret og upartisk perspektiv (Dunning og Rojek, 1992, s. 244), åbner derfor for en ny dansk forståelse af poli-

tikudfoldelse, fordi den kaster lys på forandringsprocesser og deres forskydninger. Idrætsorganisationer og idrætsforeninger, som udfolder kropskulturelle discipliner, er ikke uafhængige af de nationale politikområder og har aldrig været det. Man kan aktivt diskutere, hvordan og på hvilken måde organisationer og foreninger vil indgå eller ikke indgå, lige så vel som organisationerne og foreningerne må diskutere lovgivning og økonomi. Der kan være tale om *magtforskydninger* i relationen mellem organisation og stat formet af samfundsmæssige forandringer.

Der er brug for langsigtede proces-sociologiske analyser af dansk idrætspolitik, som ikke på ideologisk vis romantiserer fortiden, men som skaber forståelse for, at samfundsmæssige forandringsprocesser sker over tid og udfoldes under vekselvirkning. Som Elias siger (1970, s. 74), er magt ikke en genstand, man besidder:

»Power is not an amulet possessed by one person and not by another; it is a structural characteristic of human relationships of all human relationships.«

Det, at italesætte idrættens organisationer som autonome og udsat for statspolitiske overgreb, underkender det relationelle aspekt og den magtfulde position, som organisationerne også besidder. Der er i stedet tale om skiftende, forandrende magtbalancer mellem organisationer og stat, som kan udfolde sig begrænsende og frigørende. Ibsen og Eichberg (2006) sidestiller autonomi med statens ikke-indblanding, når de f.eks. skriver, at staten siden midten af 1900-tallet har spillet en meget tilbagetrukket rolle for idrættens udvikling i Danmark bortset fra øgede bevillinger og jævnlige debatter om idrætten i Folketinget. Og at disse debatter hver gang

blandt et stort flertal i Folketinget har kunnet enes om, at staten ikke skulle blande sig i idrættens forhold, men alene sikre den gode økonomiske og materielle rammer (Ibsen, 2002).

Pointen i denne artikel er derfor, at en ikke nedskreven idrætspolitik i fortiden ikke kan tolkes, som at idrætten i nutiden er autonom (Mortensen, 2006, s. 140). Måske er analysen snarere, at den manglende idrætspolitiske 'kontrakt' mellem idrættens organisationer og stat i fortiden symboliserede en uproblematisk konsensus i velfærdsstaten om, at det var vigtigt at opbygge demokratiske fællesskaber samt en fælles forståelse af, at idrætten selvklart var del af velfærdstanken om 'det gode liv'. Der var med andre ord overensstemmelse i de politiske intentioner, overensstemmelse mellem folkeoplysning og tanken om det gode liv. I et senmoderne samfundsliv aktualiseres og problematiseres denne selvklare forståelsesramme af, hvad 'det gode liv' er (Beck, 1997). Foreningslivets betydning for fællesskabsfølelser udfordres af differentiering i det samfundsmæssige liv. Temaer som globalisering og individualisering skaber (måske) nye senmoderne samfundsvilkår, som nødvendiggør, at der stilles krav til de civile organisationer, som man ikke så tidligere. Den tidligere strategi med at »regere gennem fællesskaber« udvides fra statens side med en række strategier, blandt andet ved at udvide arten af fællesskaber og institutioner samt appellere mere direkte til den enkelte borgers eget ansvar (f.eks. Folkesundhedsprogrammet). Når samfund forandres, forandres idrætskulturen. Elias og Dunning (1986) påpeger, at der er en gensidig afhængighed mellem arbejdslivet og fritidslivet. Når arbejdslivet skifter karakter (Sennett, 1998), og når familieopgaver institutionaliseres (Beck, 1997), får det også betydning for forholdet til kroppen og bevægelseskulturen. Idræt-

ten kan derfor ikke anskues som værende i et samfundsmæssigt vakuum. Hvis idrættens organisationer ikke kan karakteriseres som samfundsmæssigt inkluderende, og hvis der er social ulighed i sundhed således at forstå, at visse borgere (blandt andet folk med anden etnisk herkomst, ældre eller overvægtige) ikke inkluderes i det frivillige foreningsliv, kan der opstå demokratisk politisk uenighed om legitimeringen af støtten. Uenighed og konflikt aktualiserer politikudfoldelse. Vi har brug for en af-traditionalisering af analysen af idrættens funktion i samfundet. Idrætspolitik handler ikke kun om lovgivning og økonomi, men også om, hvordan individer sættes i stand til at regere over sig selv moralsk (Rose, 2003, s. 196).

IDRÆTTEN HAR ALDRIG VÆRET AUTONOM

I »Föreningsfostran och tävlingsfostran – en utvärdering af statens stöd til idrotten« (SOU: Peterson et al., 2008, s. 118 ff.), skriver forfatterne, at spørgsmålene om relationen mellem staten og idrætsbevægelsen indgår i et større problemkompleks, som præges af forskellige ideologier. I forlængelse heraf aktualiseres den politiske filosofis kernespørgsmål om statens rolle i medborgernes valg af »det gode liv«. I bogen præsenteres tre idealtyper fra den moderne politisk-filosofiske debat om, hvad staten bør gøre i forholdet til sine borgere: Den første idealtipe er »den liberale filosofi om statslig neutralitet«. I denne har individer ret til selv at vælge livsprojekt. Dette princip bygger på to antagelser, dels på at mennesker er i stand til selv at vælge sine synspunkter og at kunne agere på baggrund heraf. Dels at der findes flere, men ligestillede opfattelser af det gode liv, der ikke kan/bør diskuteres ud fra objektive og rationelle kriterier. Derfor skal staten være neutral i forhold til borgernes valg af livsprojekt. Da det

gode liv ikke kan rangordnes eller vurderes, skal staten derfor heller ikke omfordele ressourcer til nogen grupper på andres bekostning. Staten skal derfor forholde sig passiv og neutral, og staten skal derfor overhovedet ikke bedrive idrætspolitik. Idræt er et privat anliggende, og ønsker borgerne at gå sammen og danne foreninger, skal de have lov hertil, men staten skal ikke hverken støtte eller hæmme sådanne tiltag.

Den anden idealtipe er »*det aktivt neutrale standpunkt*«. Mange liberalister accepterer ikke det begrænsede handlerum, som det passive neutrale perspektiv giver, og hævder i stedet, at staten må være aktiv for at opretholde forskellige fortællinger om det gode liv, men samtidig forholde sig neutralt til indholdet i disse fortællinger. Staten har et ansvar for at gribe ind og forsyne borgerne med tilstrækkelige ressourcer og et reelt udbud af valgmuligheder. Dette skal baseres på en pluralistisk og ikke-paternalistisk holdning til det gode liv. Overført på idrætspolitik betyder det, at staten skal agere i idrætsbevægelsens tjeneste, det vil sige at stille så mange idrætslige udfoldelser som muligt til rådighed uden at udpege nogle som bedre end andre. For at dette skal kunne realiseres, kan staten gribe ind og give bidrag som »hjælp til selvhjælp«, uden hvilken idrætsbevægelsen ikke vil kunne udvikle dets fulde potentiale. Staten skal samtidig værne idrætten mod statslige krav, reguleringer m.m., som kan hæmme frivilligheden og dermed virke negativt på idrætsbevægelsens vilkår.

Den tredje idealtipe »*det perfektionistiske standpunkt*« er kommunitarismen udtryk for. Deri ligger et opgør med en liberal ideologi om den neutrale stat. Det gode liv kan ikke defineres universelt, men der er aktiviteter, som er bedre end andre, og staten skal tage stilling til hvilke, der skal fremmes, og hvilke, der ikke

skal. Med dette udgangspunkt skal staten støtte den »gode« idræt og/eller modvirke den »dårlige«. Staten skal gennem politiske og offentlige midler dirigere den idrætslige praksis mod specifikke samfundsnyttige mål. I dette perspektiv spiller idrætsbevægelsens selvbestemmelse en mindre rolle, og idrætsbevægelsen skal agere i statens tjeneste forstået således, at idrætsbevægelsen, hvis den ønsker statens støtte, må være villig til at acceptere statens indflydelse.

KONKLUSION

I stedet for på ukritisk vis at overtage idrætsorganisationernes egen politiske rationalitet og selvforståelse af at være 'autonome' og uden for 'regering', er det sociologiens opgave på kritisk vis at analysere hvilke hverdagslige styringspraksisser og praktiske teknologier, der udfolder sig på den idrætskulturelle arena. Dvs. at analysere de subjektiveringsformer, som nutidens magt/vidensformer etablerer både i og uden for staten, og fokusere på forskellige typer af relationer og styringsstrategier. Det er det politiske klima og de demokratiske styreformer, der vælger, hvilken idealtypisk model eller hvilke styringsstrategier staten forfølger. Paradoksalt nok ser det ud til, at hvor idrætsforskerne vælger en liberal strategi, »*det aktivt neutrale standpunkt*«, vælger den liberale regering en kommunitaristisk strategi, »*det perfektionistiske standpunkt*«, ved at foreskrive samarbejde mellem stat/kommune og frivillig forening. Hensigten med denne artikel var som tidligere nævnt at analysere forholdet mellem stat og idræt rent teoretisk for dermed at få *kastet lys på autonomibegrebet* med udgangspunkt i Norbert Elias' figurationsteoretiske sportsforståelse og begreb om 'gensidig afhængighed'. Vi har problematiseret og diskuteret påstanden om, at idrætten *mister* autonomi ved at indgå i partnerskabelse

med staten, og har således fulgt Elias' råd om at lade sociologens opgave være mytenedbrydende (Elias, 1970, s. 50). *Vores tese* var, at det at anskue idræt i Danmark som værende autonom har fået mytelignende karakter, og at vi ved at kaste et nyt teoretisk perspektiv på autonomibegrebet har kunnet refortolke idrættens oprindelse og relationen mellem idrætten og staten. Med disse ord vil vi konkludere, at kroppen og foreningerne altid har været og stadig er en arena for moderne regeringskunst.

LITTERATURLISTE

Andersen, J. & Larsen, J.E. (2004). »Velfærdsstatens sociologi«. I: H. Andersen, (red.) *Sociologi – en grundbog til et fag*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 160-182.

Beck, U. (1997). *Risikosamfundet – på vej mod en ny modernitet*. København: Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, P. (1997). »Hvordan er det muligt at være interesseret i sport?« I: *Hvem skabte skaberne?* København: Akademisk Forlag, s. 178-198.

Dean, M. (1999). *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. London: Sage Publications.

Dean, M. (2003). »Kulturstyring og individualisering«. I: C. Borch & L.T. Larsen (red.) *Perspektiv, magt og styring. Luhmann & Foucault til diskussion*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 200-230.

Dunning, E. & Rojek, C. (1992). *Sport and Leisure in the Civilizing Process. Critique and Counter-Critique*. Toronto: University of Toronto Press.

Elias, N. (1970). *What is Sociology?* USA: Columbia Press.

Elias, N. & Dunning, E. (1986). *Quest for Excitement. Sport and Leisure in the Civilising Process*. Oxford: Basil Blackwell.

Fink, H. (1995). *Samfundsfilosofi*. Århus: Aarhus Universitets Forlag.

Foucault, M. (1991). »Governmentality«. Pp. 87-104. I: Burchell et al. (red.) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. Chicago: The University of Chicago Press.

Gadamer, H. (1989). *Truth and method*. London: Sheed & Ward.

Gleerup, J. & Madsen, B.V. (2004). »Folkeoplysning, krop og demokrati – om gymnastikkens demokratiske potentiale«. I: Jørn Møller (red.) *Folk – om et grundbegreb i demokrati og kultur*. Århus: Klim.

Green, M. & Houlihan, B. (2006). »Governmentality, Modernization, and the 'disciplining' of National Sporting Organizations: Athletics in Australien and the United Kingdom«. *Sociology of Sport Journal* 23, s. 47-71.

Guttman, A. (1978). *From Ritual to Record*. New York: Columbia University Press.

Houlihan, B. (1997). *Sport, Policy and Politics. A comparative analysis*. New York: Routledge.

Højrup, T. (2002). *Dannelsens dialektik. Etnologiske udfordringer til det glemte folk*. København: Museum Tusulanum.

- Ibsen, B. (2002). »En eller flere idrætsorganisationer – hvorfor forskelle mellem de nordiske lande?« I: H. Eichberg & B. Vestergård Madsen (red.) *Idrættens enhed eller mangfoldighed*. Århus: Klim, s. 187-213.
- Ibsen, B. (2006). *Kommunal idrætspolitik. Mellem folkeoplysning og velfærd*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Ibsen, B. & Eichberg, H. (2006). *Dansk idrætspolitik. Mellem frivillighed og statslig styring*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Jørgensen, C.R. (2008). *Identitet. Psykologiske og kulturanalytiske perspektiver*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen, P. (1997). *Ro, renlighed, regelmæssighed. Dansk Idræts-Forbund og sportens gennembrud ca. 1896-1918*. Odense: Odense Universitets Forlag.
- Kaspersen, L.B. & Ottesen, L. (2001). »Associationalism for 150 Years and Still Alive and Kicking: Some Reflections on Danish Civil Society«. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 4(1), s. 105-130.
- Klarlund Petersen, B. (2010). *Sandheden om sundheden*. København: Politikens Forlag.
- Korsgaard, O. (1982). *Kampen om kroppen. Dansk idræts historie gennem 200 år*. København: Gyldendal.
- Korsgaard, O. (2001). »Disciplinering, subjektivering og demokrati«. I: Korsgaard et al. (red.) *Idræt, krop og demokrati*. København: Gads Forlag, s. 54-70.
- van Krieken, R. (2002). *Norbert Elias*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Mortensen, M. (2006). »Velfærd, kommunal idrætspolitik og mentalitet i Danmark – en lokal historie«. I: *Idrottshistoriskt Symposium 2005. Idrottens attraktivitet, idealism, kommercialism, politik*. Malmö: Sveriges Centralförening för Idrottens Främjande.
- Munk, M.D. & Lind, J.B. (2004). *Idrættens kulturelle pol. En analyse af idrætsfeltets autonomi. Belyst ved Pierre Bourdieus metode*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Nielsen, N.K. (1991). »Et overset kapitel – om sporten og gårdmandslinjen i dansk idrætshistorie«. I: Trangbæk, E. (red.) *Den engelske sports gennembrud i nord*. København: Dansk idræts-historisk Forening. Krop og Kultur.
- Nielsen, N.K. (2001). »Demokrati, krop og velfærd«. I: Korsgaard et al. (red.) *Idræt, krop og demokrati*. København: Gads Forlag.
- Persson, H.T.R. (2008). »Social Capital and Social Responsibility in Denmark: More than Gaining Public Trust«. *International Review for the Sociology of Sport*, 43(1), s. 35-51.
- Pestoff, V.A. (2005). »Den tredje sektor og civilsamfundet – nogle begrebsmæssige overvejelser«. I: E.T. Rasmussen, I. Koch-Nielsen, (red.) *Den tredje sektor under forandring*. København: SFI, s. 17-49.
- Petersen, J.H. & Petersen, K. (2004). *13 udfordringer til den danske velfærdsstat*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Regeringen (2002). *Sund hele livet' – de nationale mål og strategier for folkesundhed 2002-2010*. Indenrigs- og Sundhedsministeriet. København.

Rose, N. (1989). *Governing the Soul. The Shaping of the Private Self*. London: Free Association Books.

Rose, N. (2003). »At regere friheden – en analyse af politisk magt i avanceret liberale demokratier«. I: C. Borch & L.T. Larsen (red.) *Perspektiv, magt og styring. Luhmann & Foucault til diskussion*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 180-199.

Sennett, R. (1998). *The Corrosion of Character. The Personal Consequences of work in the New Capitalism*. New York: W.W. Norton & Company.

Shills, E. (2003). »The Virtue of Civil Society«, chapter 19 Pp. 292-305, I: V.A. Hodgkinson, M.W. Foley (red.) *The Civil Society Reader*. London: Tufts University.

SOU 2008:59. *Föreningsfostran och tävlingsfostran. En utvärdering av statens stöd till idrotten*. Stockholm.

Vallgård, S. (2007). »Historiske analyser«. I: S. Vallgård og L. Koch, (red.) *Forskningsmetoder i folkesundhedsvidenskab*. København: Munksgaard, s. 179-198.

Vestergård Madsen, B. (2003). *Oplysning i bevægelse – kultur, krop og demokrati i den folkelige gymnastik*. Århus: Forlaget Klim.

Villadsen, K. (2003). *Det sociale arbejdes genealogi. Om kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker*. København: Sociologisk Institut.

Villadsen, K. (2007). »Skabelsen af det moderne subjekt: Magt og subjektivitet hos Weber, Elias og Foucault«. *Anthropologisk Tidsskrift*. Tema-nummer om 'Personen', nr. 55.

NOTER

1. Partnerskaber ses som samarbejder mellem ligestillede parter (Regeringen, 2002, s. 8).
2. Den danske idrætspolitik er derfor i nutiden stærkt præget af sundhedspolitikken og i skrivende stund i mindre grad optaget af eliteorientering som Commonwealth landene (Houlihan, 1997 og Green og Houlihan, 2006).
3. Artiklen debatterer derfor også indirekte Bourdieus påstand om, at sporten er en relativ autonom historie (1997, s. 180), da Munk og Lind knytter an til denne argumentation.
4. Ligheden og forskellen mellem Elias og Foucault vil ikke blive diskuteret yderligere, her henvises til Villadsen (2007).
5. Artiklen er her i tråd med N.K. Nielsens pointering af demokrati som processuel praksis-logik (2001, s. 210).
6. Gleerup og Madsen (2004, s. 122) siger det meget præcist, når de skriver, at »den lingske gymnastik tilbød et anderledes universelt åbnende perspektiv, grundet på videnskabelig viden og et folkeligt demokratisk perspektiv. En ny form for kollektivitet eller fælleshed var på spil i de gymnastiske øvelser, idet man gennem kroppen på én gang indøvede, praktiserede og illustrerede det folkelige som samfundsmæssigt ideal. Idealet var gement eller konkret realisabelt i den eksisterende sognekultur, mens sporten med dens abstrakte lighedsideal i vid udstrækning var forbeholdt bylivet«.